

INGLIZ TILINI O'RGANISHDA ONA TILINING TA'SIRI

Raxmonova Dildora

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti tarjimonlik fakulteti 1 kurs talabasi
raxmonova.dildora0418@gmail.com

Nosirova Mubina Olimovna,

O'zDJTU Umumiy tilshunoslik kafedrasida katta o'qituvchisi
m.nosirova@uzswlu.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilini o'rganish jarayonida ona tilining ta'siri lingvistik va psixolingvistik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda interferensiya hodisasi ko'rib chiqilib, fonetik, leksik, grammatik va pragmatik darajadagi xatolar tizimli ravishda tasniflanadi. Maqolada o'zbek tilini o'rganuvchilarning tipik xatolari umumlashtirilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ona tili chet tilini o'zlashtirishda bir vaqtning o'zida ham yordam beruvchi, ham qiyinchilik tug'diruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, maqolada interferensiyani kamaytirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: interferensiya, ikkinchi tilni o'zlashtirish, fonetik xatolar, grammatik xatolar, kommunikativ yondashuv.

Abstract. The process of learning a foreign language is complex and influenced by cognitive, psychological, and linguistic factors, among which the learner's native language plays a crucial role. This article examines the impact of the native language on learning English, focusing on both positive transfer and interference. The study is based on a qualitative comparative analysis of theoretical sources and typical errors made by Uzbek-speaking learners. Particular attention is given to phonetic, lexical, grammatical, and pragmatic types of interference. The findings show that the native language functions both as a facilitating and a limiting factor in second language acquisition. The article also proposes methodological recommendations aimed at reducing negative interference and improving learning outcomes.

Keywords: interference, second language acquisition, phonetic errors, grammatical errors, communicative approach.

Аннотация. Процесс изучения иностранного языка является сложным и определяется когнитивными, психологическими и лингвистическими факторами, среди которых родной язык играет важную роль. В данной статье рассматривается влияние родного языка на изучение английского языка, включая интерференцию. Исследование основано на типичных ошибках узбекоязычных обучающихся. Особое внимание уделяется фонетической, лексической, грамматической и прагматической интерференции. Результаты показывают, что родной язык выступает как фактор, одновременно способствующий и затрудняющий процесс овладения иностранным языком. В статье также предложены методические рекомендации по снижению интерференции и повышению эффективности обучения.

Ключевые слова: интерференция, изучение второго языка, фонетические ошибки, грамматические ошибки, коммуникативный подход.

Chet tilini o'rganish zamonaviy jamiyatda muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Globalizatsiya sharoitida ingliz tilini bilish nafaqat ta'lim, balki kasbiy faoliyat va xalqaro muloqot uchun ham zarurdir. Biroq chet tilini o'zlashtirish jarayoni

murakkab bo'lib, u turli lingvistik, kognitiv va psixologik omillar bilan belgilanadi. Shunday omillardan biri o'rganuvchining ona tilidir.

Ona tili yangi tilni o'rganishda muhim tayanch vazifasini bajaradi, chunki u orqali o'rganuvchi yangi lingvistik tizimni tushunadi. Shu bilan birga, ona tili ko'pincha interferensiya manbai sifatida ham namoyon bo'lib, turli darajadagi xatolarga olib keladi. Ayniqsa, o'zbek tilidan ingliz tiliga o'tishda struktura, talaffuz va semantik tafvutlar sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz tilini o'rganishda ona tilining ta'sirini aniqlash va uning ijobiy hamda salbiy jihatlarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot qiyosiy tahlil asosida olib borildi. Ishda tavsifiy, qiyosiy va interpretativ tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot materiali sifatida ikkinchi tilni o'zlashtirish nazariyasiga oid ilmiy manbalar hamda o'zbek tilida so'zlashuvchilarning ingliz tilida uchraydigan tipik xatolari tanlab olindi. Xatolar fonetik, leksik, grammatik va pragmatik darajalarga ajratilib, tizimli ravishda tahlil qilindi.

Ikkinchi tilni o'zlashtirish jarayonida ona tilining ta'siri ikki xil ko'rinishda namoyon bo'ladi: ijobiy transfer va interferensiya.

Ijobiy transfer o'rganuvchiga yangi tilni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi. Masalan, xalqaro so'zlar ("telefon", "internet", "student") ingliz tilida ham o'xshash shaklda qo'llanadi, bu esa ularni eslab qolishni osonlashtiradi.

Interferensiya esa ona tilining salbiy ta'siri bo'lib, u til o'rganishda xatolarga olib keladi. Bu hodisa o'rganuvchining ona tilidagi strukturalarni chet tiliga ko'chirishga urinishi bilan bog'liq. Shuningdek, kommunikativ metodlar, jumladan Stephen Krashen tomonidan ishlab chiqilgan Natural Approach, tilni tabiiy muhitga yaqin sharoitda o'rgatishga asoslanadi:

1. Ijobiy ta'siri (positive transfer). Ona tilidagi ba'zi o'xshashliklar ingliz tilini tezroq o'rganishga yordam beradi: so'zlarning ma'nosi o'xshash bo'lsa, eslab qolish osonlashadi; grammatik tushunchalar (masalan, ot, fe'l) allaqachon tanish bo'ladi; ba'zi gap tuzilmalari o'xshash bo'lishi mumkin. **Misol:** "Telefon", "internet", "student" kabi so'zlar ingliz tilida ham deyarli bir xil.

2. Salbiy ta'siri (interference). Ko'pincha ona tili ingliz tilini o'rganishda xatolarga sabab bo'ladi: gap tuzilmasini ona tiliga o'xshatib yuborish; so'zlarni noto'g'ri tartibda ishlatish; talaffuzda ona tilidagi tovushlarni qo'llash. **Misol:** "I very like it" (to'g'risi: *I like it very much*). "He go to school" (to'g'risi: *He goes to school*)

Ona tilidagi tovushlar inglizcha talaffuzga ta'sir qiladi: ba'zi tovushlar (masalan, "th") o'zbek tilida yo'q; natijada noto'g'ri aytilishi mumkin: *think* → *sink*.

Unda tilni o'qitishda ona tiliga suyanmasdan, tarjimasiz o'rgatish tushuniladi. Bunday yondashuv "Direct Method (bevosita method)" deb ham nomlanadi. Bu usulga batafsil to'xtaladigan bo'lsak, shuni aytish mumkinki, bolaga yangi til huddi uning ona tili go'dakligida o'rgatilgandek yondashib o'rgatiladi, ya'ni hech qanday tarjima yoki lug'atlar ishtirok etmaydi. Bu usulni kashf etgan fransuz pedagog va til o'qitish bo'yicha tajribali olim Francois Gouin (1831-1896) g'oyasi haqida shunday deydi: "Tilni o'rganish – bu grammatikani yodlash emas, balki harakatlar ketma-ketligini so'zlar orqali ifodalashdir." Qo'shimchasiga, Natural Approach – bu 1970-yillarning oxiri va 1980-yillarning boshlarida Stephen Krashen va Tracy Terrell tomonidan ishlab chiqilgan til o'qitish metodidir. Natural Approach ESL (English as a Second Language) darslarida ham, chet tilini o'rgatish kurslarida ham turli yoshdagi o'rganuvchilar uchun, boshlang'ich maktablardan tortib universitetlargacha bo'lgan ta'lim muassasalarida

qo'llanib kelinadi. Ushbu metodning asosiy maqsadi – sinf sharoitida tabiiy til o'zlashtirish jarayonini shakllantirish, buning uchun kommunikatsiyani kuchaytirish va grammatika bo'yicha ongli o'qitish hamda xatolarni ochiqchasiga tuzatishni minimallashtirishdan iborat. Shuningdek, ta'lim jarayonida affektiv filtni pasaytirish, ya'ni o'quvchi o'zini erkin, bosimsiz his qiladigan muhit yaratishga ham alohida e'tibor qaratiladi. Natural Approachda tilni ishlatishga majbur qilish (forced output) mavjud emas; aksincha, o'quvchi kata miqdordagi tushunarli til materialini eshitganidan so'ng nutqi tabiiy ravishda, o'z-o'zidan paydo bo'lishi kutiladi.

Fonetik interferensiya: ona tilidagi tovush tizimi ingliz tiliga ko'chiriladi; artikulyatsiya bazasi farqli bo'ladi; prosodik xususiyatlar (intonatsiya, urg'u) noto'g'ri qo'llanadi. **Natija:** aksent, noto'g'ri talaffuz, tushunishda qiyinchilik.

Leksik interferensiya: so'zlarni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish; "False friends" (yolg'on o'xshash so'zlar) ishlatilishi. **Misol:** "Magazine"ni "magazin" (do'kon) deb tushunish.

Grammatik interferensiya: gap tuzilmasi ona tiliga moslashtiriladi; morfologik kategoriyalar noto'g'ri qo'llanadi. **Misol:** O'zbek tilida artikl yo'q → ingliz tilida *a/an/the* tushirib qoldiriladi.

Pragmatik interferensiya: bu eng murakkab daraja bo'lib, nutq madaniyati va kontekst bilan bog'liq: muloyimlik shakllari noto'g'ri ishlatiladi; madaniy farqlar hisobga olinmaydi. **Misol:** "To'g'ridan-to'g'ri buyruq berish" ingliz tilida qo'pol tuyulishi mumkin.

Ona tilining ta'siri – bu faqat xatolar manbai emas, balki o'rganish jarayonining ajralmas qismi. Uni to'g'ri boshqarish orqali til o'rganish samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Til o'rganish jarayoni inson tafakkuri bilan chambarchas bog'liq. Ona tili orqali shakllangan konseptual tizim yangi tilni qabul qilishga ta'sir qiladi. Masalan, zamon kategoriyasining ingliz tilida murakkabligi o'zbek tilidagi nisbatan sodda zamon tizimi bilan qiyoslanganda o'zlashtirish jarayonini murakkablashtiradi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, interferensiya til o'rganish jarayonining tabiiy qismi bo'lib, uni to'liq bartaraf etish emas, balki samarali boshqarish zarur. Ayniqsa, o'zbek tilida so'zlashuvchi o'rganuvchilar uchun fonetik va grammatik qiyinchiliklar ustuvor ahamiyatga ega. Pedagogik nuqtai nazardan, o'qitish jarayoni o'rganuvchilarning ona tilini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. Differensial yondashuv va kommunikativ metodlarning uyg'unligi til o'rganish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, ona tilining ta'sirini chuqur o'rganish va undan to'g'ri foydalanish chet tilini o'qitish metodikasini takomillashtirishning muhim omillaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Stephen Krashen. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon Press, 1982.
2. Tracy Terrell. The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom. – Oxford: Pergamon Press, 1983.
3. Victoria Fromkin, Robert Rodman, Nina Hyams. An Introduction to Language. 7th ed. – Boston: Heinle, 2003.
4. Zoltán Dörnyei. Motivation in Second and Foreign Language Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.